

Spomini na pionirsko delo v Halozah

Preteklo je že šestintrideset let od mojih prvih korakov po področju Haloz, kjer tedaj še niso vedeli, kaj je »zaščitna sestra« in kaj je njena naloga. Zaščitna sestra, kot smo se imenovalе prve sestre iz sestrske šole v Ljubljani, je bil kar pravšnji naziv. Kajti njeno delo je bilo takrat predvsem socialno zdravstveno varstvo in prosvetljevanje ljudi na terenu.

Moje prvo delovno mesto je bilo v novem zdravstvenem domu na Ptujski gori, v skromni hiši, ki jo je uspelo urediti z velikimi napori naprednih občinskih mož in pa na pobudo banovinskega zdravnika dr. Milka Pečeta. Zdravstveni dom je opremil Higijenski zavod v Ljubljani in ga uvrstil v mrežo svojih strokovno dobro nadzorovanih zdravstvenih ustanov.

Nov zdravstveni dom in področje Haloz je bilo meni povsem novo področje. Ne vem, če je bila v meni zgolj želja, da bi opravljala svoje delo vzorno, mislim pa, da je bila potreba po zdravstvenem delavcu v revnih, zaostalih haloških kočih tista, ki je sprožila vse moje mladostne sile, s katerimi bi bila vsemu kos. V svojem predstojniku dr. Pečetu sem našla odličnega mentorja in spoznala velikega človekoljuba, vdanega svojemu poklicu in globoko zakoreninjenega v svoj rodni haloški svet.

Velikokrat sem razmišljala, kako odločilno je bilo za mlado neizkušeno sestro to mentorstvo in prisrčen odnos predstojnika. Dr. Peče je bil tisti, ki me je spodbujal, hrabil in tudi pohvalil. Kajne, da je to velikokrat potrebno in kar pričakujemo od svojih predstojnikov? Bil je banovinski zdravnik in zdravnik OUZD za delavce majšperške tovarne strojil. Njegova zagrizena skrb je bila pomagati haloškemu človeku, ko je bil bolan, zatrei njegovo zaostalost in revščino. Z globoko hvaležnostjo se spominjam tudi sester, ki so mi bile mentorice, sestre Pavle Jazbinšek v Zdravstvenem domu v Rogatcu, kamor sem šla po nasvete večkrat peš. Poudarjam peš zato, ker je Rogatec 16 km daleč od Ptujске gore; in sestre Tonke Jakličeve, s katero sva delali leta 1938 v Slovenskih goricah in na Ptujskem polju. Njena pisma, v katerih me je spodbujala in poučevala, so mi bila drobne literarne vrednote.

Moj predstojnik dr. Milko Peče je bil ustanovitelj protituberkulozne lige na Ptujski gori. K sodelovanju je pritegnil tudi sosednje občine, zato se je liga imenovala »Protituberkulozna liga Ptujсka gora z okolico«. Dr. Peče je bil predsednik, jaz pa tajnica. V odboru so bili učitelji, kmetje, občinski možje, zastopniki društev, trgovci. Vsi smo si prizadevali, da bi zbrali čim več denarnih sredstev z nabiral-

nimi akcijami, prosvetnimi prireditvami, tombolami in veselicami. Člani lige smo hodili z nabiralno polo po denarne prispevke tudi v Ptuj in Maribor k premožnim meščanom, trgovcem, advokatom idr., vse v prid revnim Haložanom in od tuberkuloze ogroženim bolnikom.

Dr. Peče je dvakrat na teden pomagal v ptujskem protituberkuloznem dispanzerju, ki ga je vodil in v njem delal dr. Okolokulak. Veliko odkritih tuberkuloznih bolnikov je poslal na zdravljenje v sanatorij ruskega Rdečega križa v Vurbergu. Oskrbnina za take nezavarovane bolnike je bila zmanjšana in jo je krila protituberkulozna liga. Prav posebno je zanimalo dr. Pečeta obolevanje delavcev v kamnolomu Rogatec in rudarjev v rudniku Šega, kjer so delali tehnično in zdravstveno nezadostno zavarovani delavci. Mislim, da ga je skrb za te ljudi pozneje usmerila na področje medicine dela.

Seznam za tuberkulozo obolelih je vodil področni dispanzer v Ptujju in pošiljal prijave v okrajni dispanzer v Mariboru. Obveznih prijav takrat ni bilo. Moji obiski k družinam z dojenčki, malimi otroki, ogroženimi od tuberkuloznega očeta ali matere, so bili brezupni, dokler je bil bolnik v hiši. Saj si je le težko misliti tedanjo revščino in zaostalost v mnogih haloških kočah. Morda je bil včasih edini uspeh, vsaj v začetku mojega dela, da so me spoznali in da so se me razveselili. Higijenski zavod je skrbel za stalno zalogo otroške opreme v zdravstvenem domu. Če sem matere povabila in so prišle v posvetovalnico zdravstvenega doma, sem jim lahko podarila plenice, srajčke, steklenico in milo.

Nekaj ljudi iz tega območja je zaposlila majšperška tovarna, ki je bila v rokah nemških lastnikov. Slabo plačani in pri delu izkoriščani so zaradi nedohranjenosti obolevali pogosteje in hitreje. Ko sem dobro spoznala svoje območje in tudi odnos tovarne »Haložan«, sem o haloški problematiki napisala nekaj člankov v »Zdravje« in dnevno časopisje. Ko sem nekoč iz tovarniškega vodnjaka vzela nekaj vzorcev vode, ker so se med delavci vrstile črevesne bolezni, me je poklicala lastnica tovarne, ki ji moja dejavnost ni bila po volji. Z nadvse prijaznimi besedami je rekla, da je moj trud zaman in da je za takšno brezupno delo škoda moje mladosti.

V letu 1939 je v Halozah potekala zdravstvena akcija Higijenskega zavoda v Ljubljani. To je bila potujoča socialnohigienska razstava, s katero sem obiskala sedem krajev v Halozah (Zavrč, sv. Barbara, sv. Trojica, sv. Duh, Stoperce, Žetale in Makole). Razstavno gradivo smo prevažali s konjsko vprego, ponekod pa tudi z volovsko. Čez dan sem obiskovala družine po domovih, zvečer pa predavala in predvajala zdravstvene poučne filme. Šola za zaščitne sestre v Ljubljani nam je v prakso in pomoč vsak mesec dodelila po eno učenko. Teme predavanj so bile: Higijena žene — dekle dozoreva, Prva pomoč v nezgodah, Nalezljive bolezni otroka, Tuberkuloza — nalezljiva bolezen, Higijena hiše in domačije, Osebna higijena in Nega dojenčka. V tej socialno medicinski akciji je sodelovalo tudi Društvo prijateljev Slovenskih goric in Haloz in v vsak kraj poslalo oblačila, otroško opremo, plenice, čevlje, kar smo razdelile najbolj potrebnim. Higijenski zavod nam je poslal higijensko zdravstveno literaturo in letake. Naše delo so v Ljubljani spremljali po naših poročilih in z obiski dr. Ivan Bonač, dr. Amalija Šimec in direktor dr. Ivo Pirc. V teh mesecih sem spoznala osrčje Haloz in vso bedo teh ljudi. Ob koncu akcije sem bila vsa hripava, utrujena in pa malodušna.

Kaj naj vendar storita in kakšen je slednjič uspeh dela dveh medicinskih sester v tej revščini, med izkoriščanimi haloškimi viničarji, ki se utapljuje v alkoholu, sem se večkrat vprašala.

Nastavljena sem bila kot dnevničarka z mesečno plačo starih din 800.—. Ko so mi h koncu leta povedali, da ni upanja na redno nastavitev in ker sem na plačo čakala tudi po dva meseca, me je zamikalo prvo prosto mesto pri OUZD v Ljubljani. Naj povem še, da nas je bilo leta 1939 organiziranih v strokovno društvo približno 100 medicinskih sester. Borile smo se predvsem za svoje pravice in proti celibatu, ki so ga hoteli uvesti za civilne sestre. Moj predstojnik je bil zaskrbljen zaradi take moje odločitve, jaz pa potrta. Tedaj sem v svoj dnevnik napisala: »Danes sem govorila z dr. Pečetom, da mislim na odhod. Zelo ga je prizadelo. Ravno prejle sva delala načrte za bodoče delo. Nisem mogla ostati mirna in tudi ne verjeti, da bo te načrte izpeljal kdo drug. Obsojam Higijenski zavod, ki nam ne daje tega, kar zaslužimo, in nismo krive sestre, da odhajamo od dela, ki nas potrebuje in ki ga ljubimo.«

Odšla sem po boljše in zanesljivejše plačilo za svoje delo v Ljubljano. S seboj sem nosila delovno vnemo, slabo vest in vprašanje, kdo bo odslej »gorska sestra«, tako namreč so mi rekli ljudje. Ko sem bila na novem službenem mestu, so mi pri Higijenskem zavodu začeli prigovarjati, naj se vrnem, in mi poslali nov odlok banske uprave, toda bilo je prepozno. »Ambulantno delo me tu ne zadovoljuje«, sem med drugim napisala dr. Pečetu iz Ljubljane. Odgovoril mi je prisrčno, a ni pozabil bodice: »Delo v Ljubljani vam ne bo dovolj. Ljubljana je obljubljen dežela za Ljubljančane, za prišleke pa izhodišče za kariero, ki vam jo seveda iz srca privoščim. Okrožni urad je dober »verein« (tj. društvo), toda na žalost polovičarski, v svojem vodstvu razklan, po svojem delu zmehaniziran stroj brez duše. Mi, ki imamo opraviti z njim, smo njegovi interesni člani in vemo pri vsem delu to, da so naše koristi premajhne in da izpred oči izgubljam cilj, ki ga večina ne pozna. Upam, da pride čas, ko se bomo poboljšali«. Komu so veljale vse te besede? Upam, da ne samo meni.

Vsako leto obiščem slikovito Ptujsko goro. Za obzidjem cerkve se zagledam na prelep haloški svet, poln kostanjevih šum, kočic in ilovnatih poti in vinogradov. Prevzamejo me spomini: Spet vidim gručo bosih, prezebajočih otrok in lačnih oči na poti v oddaljeno šolo. Stopim v hišo, kjer so ravno postavili na mizo skledo kuhanih kostanjev in jabolčnik za otrokov krst, nekje v seniku čepi družinica, ker jim je plaz v deževju odnesel hišico; skozi okno stare kovačnice gledam in ne morem do otroka, ki leži na krušni peči in joka cele dneve. Ko ga mati prinese v zdravstveni dom, umira, ker je padel s peči; gledam ovito kožico in drobne koščene rokice, medtem pa slišim gromki glas dr. Pečeta, ki je spričo takih mater neusmiljen; in slepec s temnimi očali, pa kopica otrok, ki jim mati hira za jetiko. Dr. Peče naroča iz Švice zdravila za svoj denar — otročičkom je treba ohraniti mater. Tam daleč je cerkva Sv. Florjana, nevihta je, jaz pa vedrim pod zvonikom, ko stari Jaka zvoní proti toči. Nisem sama, z menoj je učitelj, ki nosi poln nahrbtnik oblek in skupaj jih deliva potrebnim, ki jih je toliko. Pa tista fantiča, ki sta morala služiti, ko je sedmerim otrokom umrla mati. Eden na Dravskem polju, drugi ob Dravinji pri stiskaškem kmetu. V luninem svitu sta se sestajala na gori blizu svojega nekdanjega doma, lačna, in gledala zvezdnato nebo. Po več ko dvajsetih letih sem slišala o njiju, da živita vsak na drugem kontinentu. Njuno

sestrico sem takrat odpeljala na Dravsko polje k dobri družini. In še in še se mi vračajo spomini na tiste dni . . .

Na gori še stoji hiša, kjer je bil zdravstveni dom. Tam prek Drave je Ptuj in pa ruševine Vurberga. Vmes je bila vojna in razbila vse, kar se je le dalo.

Letos poleti sem obiskala v Halozah nekaj tistih krajev, ki sem jih videla zadnjič leta 1939, tj. ob higienski razstavi. Pri sv. Barbari — v sedanjih Cirkulacijah me je povabil v hišo učitelj — domačin. Pripovedoval mi je o kraju in o ljudeh, kaj se je zgodilo med okupacijo in po nji. Ponosno in zavzeto je pripovedoval, kako so se razmere močno spremenile. Nič več ni bosih otrok, ko nastopi mraz, novo šolo imajo, položčen parket, vzorno šolsko kuhinjo, šolarji so lepo oblečeni, po gričih sveti elektrika, ljudje imajo v gospodinjstvih pralne stroje, televizorje, zdravnik prihaja sem po trikrat na teden. Razveselila sem se tolikega napredka. Dodal je še: »Če hočeš Halozam pomagati, ne moreš sam, predvsem pa moraš živeti s krajem, tudi če nisi tukaj rojen. Združiti se morajo v prizadevanju vsi in pomagati vsi. Pri nas smo kot eden, zato nas tudi okupacija ni tako prizadela. Učitelji, krajevni odbor, vsa društva z gasilci na čelu, pa še župnik nam pomaga. Veste, tisti, ki pride in se ne more vključiti in zaživeti s temi ljudmi, ki misli samo nase, je bolje zanj, da ne pride. Takih ne potrebujemo, lahko nam s svojo pasivnostjo le škodijo«.

To je le utrinek iz mojih doživetij v Halozah, lahko bi vam povedala še marsikaj, vendar naj bo ta osebni, čustveno obarvani spomin vsaj delček takratne haloške stvarnosti in začetek mojega poklicnega dela, ki sem se ga lotila kot prva zaščitna sestra v Halozah.

EPIDEMIOLOGIJA ISHEMIČNIH BOLEZNI SRCA V SR SLOVENIJI V LETIH 1968—1972

Ob prvih ambulantnih pregledih ugotavljamo številčno rast ishemičnih bolezni srca, kar pri aktivnih zavarovancih veča delež izgubljenih delovnih dni. Začasna nezmožnost za delo je trajala v opazovanem obdobju 58 dni za posamezno obolenje.

Invalidske komisije ugotavljajo, da so kardiovaskularne bolezni kot vzrok trajne nesposobnosti za delo po pogostnosti na prvem mestu in da se v tej skupini bolezni pojavljajo ishemične bolezni v 13 odstotkih.

Vedno več bolnikov z ishemičnimi boleznimi srca se zdravi v bolnišnicah. Od 10 bolnikov na 10.000 prebivalcev v letu 1968 se je njih število povzpelo na 21 bolnikov v letu 1972. Poprečno trajanje bolnišničnega zdravljenja za vsakega bolnika je okrog 23 dni. Med bolnišnično zdravljenimi je več moških, po starosti pa jih je največ iz obdobja 60 do 80 let.

Kazalniki vzrokov splošne umrljivosti prebivalstva nam povedo, da se po pogostnosti umrljivosti zaradi kardiovaskularnih bolezni približujemo gospodarsko razvitim deželam v razvoju. Po umrljivosti zaradi ishemičnih bolezni srca pa smo v primerjavi z nekaterimi evropskimi državami še dosti pod njihovim poprečjem.

Dr. med. Katarina Gostinčar-Schlamberger
Zdravstveni vestnik 43 (1974)